

IMPERIALISME LINGÜÍSTIC

PAULA I ANTONIO GONZÁLEZ FERNÁNDEZ

Madrid, Espanya

Encara que la filosofia del llenguatge i la filosofia social no solen pensar en això, és obvi que una reflexió sobre l'imperialisme inclou una reflexió sobre les llengües, i que una reflexió sobre les llengües inclou una reflexió sobre l'imperialisme lingüístic. La llengua en què s'escriu aquest article és la llengua de milions de persones perquè va haver-hi un temps en què va estar lligada a l'expansió mundial d'un imperi, de la seva cultura i de la seva religió. En l'actualitat, la imposició imperial pot prendre altres formes de domini no declarades, no sols econòmiques, militars i polítiques, sinó també comunicatives, culturals i socials.

L'imperialisme lingüístic està present en totes aquestes esferes, tant a través de la forma (la llengua que s'usa), com a través del contingut (els valors que es transmeten amb aquesta llengua). La llengua dominant dóna lloc a una forma oculta però eficaç de discriminació que Skutnabb-Kangas denomina *lingüicisme*. El *lingüicisme* estableix una divisió social entre individus i grups sota el criteri del llenguatge, distingint entre els qui tenen accés en graus diversos al llenguatge dominant i els qui ho ignoren. Això és veritat per a totes les llengües dominants en cada època de la història, ja es tracti de les llengües "nacionals" d'una determinada zona del món, de les antigues llengües colonials (francès, espanyol, alemany), o del paper preponderant de l'anglès en l'actualitat.

La situació dominant de l'anglès en l'actualitat està lligada als seus orígens socials i econòmics, al colonialisme britànic i al domini mundial dels Estats Units. No sols l'anglès està per tot el món, sinó que gairebé tot està en anglès. Diversos factors contribueixen a la seva expansió: el domini en els negocis, les diferents polítiques estrangeres dels països més poderosos (angloparlants en la seva majoria), les polítiques de planificació del llenguatge per la resta dels estats, la cultura popular (amb la indústria de la música i del cinema, la *macdonalització*, etc.) i la tecnologia de la comunicació que utilitza per principi l'anglès en l'electrònica i a Internet.. No es tracta només del domini d'aquesta llengua, sinó del negoci que això significa. Per només esmentar algunes dades: les exportacions en llibres d'anglès van significar el 1988 uns beneficis d'entre 70 i 170 milions de lliures esterlines; els

exàmens de TOEFL, 9,5 milions; la formació de professors d'anglès, 6,25 bilions...

L'anglès, com qualsevol altra llengua dominant, és una barrera social en l'educació, el mercat laboral i la mobilitat social, perquè afavoreix l'elit que el té com a llengua nadiua o que pot pagar-se'n l'estudi. De fet, l'estudi de l'anglès resulta enormement car, i només és accessible per a la minoria que pot pagar-se des de la infància estudis en l'estranger o en col·legis d'elit en el propi país. Per als adults, el domini complet de l'anglès (o de qualsevol altra llengua "nacional" estrangera) està pràcticament vedat. El nou parlant sempre mostrarà defectes en el seu accent, vocabulari, etc. Tenim així una situació lingüística internacional essencialment antidemocràtica: els parlants de la llengua imperial són privilegiats des del seu naixement, mentre que els altres només poden aconseguir un nivell equiparable mitjançant llargs anys d'estudi i grans despeses econòmiques.

D'altra banda, el domini d'una llengua sobre les altres porta a un genocidi lingüístic, que consisteix en la desaparició progressiva de centenars de llengües, amb tota la riquesa cultural que contenen. Els qui s'han sorprès en veure una pel·lícula sobre Jesús on els personatges parlen arameu, possiblement no sàpiguem que aquesta llengua mil·lenària és encara una llengua viva, i no obstant això gaire pròxima a l'extinció. Aquesta extinció no la causa només l'anglès, sinó també altres llengües "majoritàries", normalment considerades llengües "nacionals", imposades de formes més o menys subtils per diversos Estats. Això afavoreix òbviament a les elits, que no sols solen ser les que usen les llengües "nacionals", sinó també les que poden accedir a l'aprenentatge de l'anglès. Les minories, fins i tot quan aconsegueixen mantenir una llengua marginada, es veuen privades d'identificar-s'hi, no podent llegir-hi ni escriure-hi. D'aquí resulta un enorme empobriment cultural, tant en la falta de domini de la pròpia llengua, com en el continu préstec de termes estrangers, molts cops innecessaris.

Com Canagarajah i Pennycook subratllen, no és l'idioma per si mateix el que provoca aquesta situació injusta, sinó l'estructura que hi ha al darrere. Sense un canvi en les estructures econòmiques, socials i polítiques, difícilment pot haver-hi una democratització

lingüística. No obstant això, aquest canvi no té per què començar des de dalt, en els Estats nacionals o en les Nacions Unides. És un canvi que pot començar des de sota, en la nostra pràctica quotidiana, usant una llengua alternativa. Ningú nega la conveniència de tenir una llengua internacional. El que es nega és que aquesta llengua hagi de ser una llengua nacional, donant lloc així a una situació antidemocràtica. Phillipson i Skutnabb-Kangas proposen una ecologia del llenguatge, creant un marc en què càpiga el multilingüisme, la diversitat lingüística, la igualtat en la comunicació, l'ensenyament additiu d'idiomes, junt amb altres valors com la democràcia, els drets humans i el creixement sostenible.

L'esperanto va néixer l'any 1887 amb la pretensió de respondre a aquests problemes. En l'actualitat, només cal navegar per Internet per adonar-se que l'esperanto és una llengua viva, parlada per milers de persones a tot el món. L'esperanto gaudeix fins i tot d'una literatura important, en la qual destaquen poetes com Kalocsay o Auld. La bella sonoritat de l'esperanto possiblement ha facilitat aquest floriment literari. També hi ha un nombre considerable de persones a la llengua materna del qual és l'esperanto, normalment nascudes en matrimonis entre esperantistes de diferents països. No obstant això, l'esperanto no pretén convertir-se en una primera llengua que desplaçi a altres llengües. Tals casos romandran com a excepcionals. L'esperanto aspira només a convertir-se en una llengua internacional auxiliar, que possibiliti la supervivència de totes les llengües del món i de les seves cultures. Cada persona podria conservar la seva llengua materna, per minoritària que fos, al mateix temps que podria comunicar-se amb qualsevol altra persona en esperanto.

Un avantatge clar de l'esperanto respecte a altres possibles llengües internacionals consisteix que l'esperanto no és una llengua "nacional". Tal com defineix McKay, una llengua internacional ha d'estar totalment desvinculada de cap nació, de tal manera que els estudiants no estiguin obligats a interioritzar cap norma cultural pròpia dels nadius d'aquesta llengua. Qui aprèn anglès, aprèn al mateix temps els valors i la forma de vida dels angloparlants, especialment dels anglesos i nord-americans. Qui aprèn esperanto aprèn sobre un món obert, ple de cultures diverses. Els estudiants d'esperanto no estan obligats a pensar ni a expressar-se com els parlants d'un altre país. Poden continuar sent ells mateixos, fins i tot quan s'expressen en esperanto.

Això suposa òbviament un avantatge per als traductors: un text traduït a l'esperanto està molt més prop de la llengua original que quan es tradueix a qualsevol llengua "nacional". Traduir a l'esperanto no és traslladar a una altra cultura, sinó fer la pròpia cultura transparent als qui parlen altres llengües. De fet, els qui tradueixen a l'esperanto solen ser els qui parlen la llengua original en què es va compondre l'obra, a diferència del que succeeix normalment en un altre tipus de traduccions. Els avantatges que això implica a l'hora d'entendre profundament els altres són enormes.

Un un altre avantatge de l'esperanto consisteix en la facilitat del seu aprenentatge. Trenta hores d'estudi possibiliten un domini bàsic. Amb l'esperanto, no són necessàries grans despeses ni llargues estades en l'estranger para aconseguir la competència lingüística. L'esperanto pot ser dominat per autodidactes, sense necessitat d'acudir a classes. Això significa una democratització autèntica, en la qual tothom està situat

---

***30 hores d'estudi en
possibiliten el seu domini
bàsic. Una postura
antiimperialista conseqüent
ha de prendre's la molèstia
de dedicar unes hores a
l'esperanto.***

---

al mateix nivell lingüístic, sense que hi hagi uns parlants privilegiats. Tothom pot aprendre, i tothom pot arribar fàcilment a dominar la llengua. A diferència del que succeeix en anglès, on les converses s'acaben allà on acaba el domini de l'anglès de cada parlant, en esperanto no hi ha límits per a la comunicació.

Certament, l'esperanto no és perfecte. No obstant això, és la llengua internacional artificial que ha funcionat millor, i que té un nombre més gran de parlants a tot el món. Resulta difícil pensar en una democratització de l'ordre mundial que no inclogui una democratització lingüística com la que possibilita l'esperanto. Resulta difícil pensar una posició conseqüentment *antiimperialista* que no es prengui la molèstia de dedicar unes hores a l'esperanto... *tiel bela lingvo.*

* * * * *

<http://www.esperanto.net>: informació, cursos gratuïts, etc.
<http://eo.mondediplo.com>: *Le monde diplomatique* gratuït.
<http://www.idnetwork.nl/central/esp>: El programa que comunica pobles indígenes de tot el món per l'esperanto.
<http://www.gxangalo.com>: el diari electrònic més conegut.
<http://www.esperanto.se/virtuala/gazetoj.html>
<http://www.osiek.org/aera>: emissores de ràdio en esperanto
<http://donh.best.vwh.net/Esperanto/Literaturo/literaturo.html>
<http://ameriko.org/nesto/nesto-es.htm>